

Mevsimlik gezici tarım işçiliğini kırsal yoksulluk perspektifinden anlamak

Understanding seasonal agricultural worker from the perspective of rural poverty

Hakan Arslan¹

Received Date: 08 / 09 / 2016

Accepted Date: 06 / 11 / 2016

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de mevsimlik işçilik üzerine yapılan alan araştırmalarını inceleyerek, mevsimlik (gezici) tarım işçilerinin sorunlarına dikkat çekmeyi ve bu konuya ilişkin farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Mevsimlik (gezici/göçebe) tarım işçisi, “tarım işlerinin yoğunlaştığı zamanlarda, ürün desenine ve işçi talebine göre, bir bölgeden (yaşadıkları yerlerden ve çalıştıkları tarladan) başka tarımsal alanlara doğru çoğunlukla aileleriyle birlikte yer değiştiren işgücü grubu” olarak tanımlanabilir. Mevsimlik tarım işçilerinin sayısı özellikle 1950’lerden bu yana hızlı bir artış içerisinde bulunmakla birlikte, 1980-90’larda sayıları milyonları bulmuş ve bu grup Türkiye’nin değişik bölgelerinde tarımsal üretimin vazgeçilmez parçası haline gelmiştir. Bu durum mevsimlik tarım işçiliğini marjinal bir emek biçimi olmaktan çıkarmıştır. Mevsimlik tarım işçileri üzerine yapılan alan araştırmaları bu grubun ağırlıklı olarak Güneydoğu kökenli olduğunu ve özellikle 1990’lardaki zorunlu göç sürecinden sonra bu etnik özelliğini net bir şekilde ortaya çıkardığını göstermektedir. Çalışmanın temel kavramlarından biri yoksulluktur. Kırsal alanlarda yaşayanların önemli bir kısmının topraksız ya da küçük toprak (tarım işletmesi) sahibi olması yoksulluğu yoğun bir şekilde hissetmelerine neden olmaktadır. Ayrıca bu grup ekonomik ve toplumsal değişim süreçleriyle gün geçtikçe daha da yoksullaşmaktadır. Dünyadaki yoksullukların %75’i kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kırsal alandaki yoksulluğun belki de en ağır görünümünden birini “mevsimlik işçilik” oluşturur. Mevsimlik tarım işçilerine yönelik yasal düzenlemelerin yetersizliği de eklendiğinde bu grubun sorunları daha da büyümektedir. Bu nedenle mevsimlik işçiler meselesinin çözümüne ilişkin bir ortak akıl geliştirilmesi için her çaba çok anlamlı sayılmalıdır.

Anahtar Sözcükler: Mevsimlik (gezici/göçebe) Tarım İşçiliği, Yoksulluk, Kırsal Alan, Kır Sosyolojisi, İşgücünün Etnikleşmesi

Abstract

This study aims to draw attention to the problems of seasonal (migrant) agricultural workers and to create awareness on this issue by examining field researches in Turkey on seasonal labor. Seasonal (migrant) agricultural workers are defined as; labor groups who move from one region (the places where they live and work) to another agricultural region mostly with their families during the peak seasons of agricultural works, in accordance with the agricultural product range and labor demand. As well as there has been a rapid increase in the number of seasonal agricultural workers especially since 1950’s, their numbers have reached millions in 1980-90 and this group has become a must in agricultural production in different regions of Turkey. This situation prevented seasonal agricultural worker to be a marginal form of labor. The field researches on seasonal agricultural workers show that these groups are mainly from the Southeast of Turkey and especially the forced migration process in 1990 induce this fact. One of the basic concepts of this study is poverty. Most of the people living in rural areas are landless or small peasant. Therefore, they feel poverty deeply. Also, this group gradually has been becoming poorer during the process of economic and social change. 75% of the poor in the world live in rural areas. “Seasonal worker” is perhaps one of the most serious view of the poverty in rural areas. The lack of legal regulations for seasonal agricultural workers increases the problems of this group. Therefore, all kinds of efforts to develop a common mind related to the solution of seasonal work issue should be considered as a meaningful step.

Keywords: Seasonal (Migrant) Agricultural Worker, Poverty, Rural Area, Rural Sociology, The Ethnicisation of Labor

¹ Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Çankırı/TURKEY, hkncagan@karatekin.edu.tr

1. Giriş

Mevsimlik tarım işçiliği 2000'lerden sonra akademik anlamda ilgi çekmeye başlamış, bu konuda yüksek lisans ve doktora tezleri yazılmış, bilimsel dergiler için hazırlanmış makaleler yayımlanmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de mevsimlik işçilik üzerine yapılan alan araştırmalarını inceleyerek, mevsimlik (gezici) tarım işçilerinin sorunlarına dikkat çekmeyi ve bu konuya ilişkin farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

ILO tarafından verilen rakamlara göre dünyadaki 1,1 milyar tarımsal işgücününün 450 milyonu tam zamanlı veya geçici/mevsimlik tarım işçilerinden oluşmaktadır (ILO, 2007: 32). Ancak tam zamanlı istihdam yerini giderek daha fazla mevsimlik işçiliğe bırakmaktadır ve istihdamın geçicileşmesi veya esnekleşmesi olarak ifade edilen bu durumda sosyal korunma ya çok zayıftır ya da hiç yoktur. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ve bazı gelişmiş ülkelerde ücretli tarım işçilerinin çoğu geçici, mevsimlik işçilerden oluşmaktadır (ILO, 2007: 24).

Kırsal nüfus Türkiye'de 1950'lerden itibaren oransal, 1980'lerden itibaren ise mutlak olarak azalmaktadır (Günaydın, 2010: 256). Kırsal alanda yaşayan nüfus büyük bir hızla yaşadığı yeri terk etmekte, dahası kırsal üretimden elini çekmektedir. Türkiye'de kendi toprağında aile emeği temelinde tarım yapan küçük köylülük ciddi bir kriz ve çözülme içerisinde bulunmaktadır. TÜİK tarafından 2001 yılında % 65 olarak saptanan 0-50 dekar tarlaya sahip olma oranı, İslamoğlu vd.'nin yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre 2008'de % 32,5'e düşmüştür (İslamoğlu vd., 2008: 20). Bu olgu, özellikle 1960-70'lerde Modernleşmeci ve Marxist literatürde "tarım sorunu" olarak kavramsallaştırılan ve kısaca, tarımda kapitalist ilişkilerin hakim olacağını ve buna bağlı olarak da küçük köylülüğün tasfiye olup işçileşmenin hızlanacağını iddia eden meseleye tekrar dikkat çekmektedir. Küçük köylü/çiftçi hızlı bir şekilde işçileşmektedir.

2. Kırsal yoksulluk

Çalışmanın temel kavramları arasında yer alan "yoksulluk" en genel haliyle "insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek olanaklara ulaşamaması durumu" olarak ifade edilebilir olsa da yoksulluğu kolayca tanımlamak mümkün değildir. Farklı paradigmlar bu olguyu mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, objektif yoksulluk, subjektif yoksulluk, kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluk vb gibi farklı kavramlarla açıklamaya çalışır. Bu çalışma yoksulluğun kavramsal analizi veya farklı hesaplanma biçimleriyle ilgilenmemektedir. Ancak ele aldığı konu itibariyle "kırsal yoksulluk" kavramına daha fazla önem atfeder.¹ Kırsal alanda yaşayanlar, gereksinimlerini karşılamaya yetecek mal ve hizmetlere ulaşmada kentsel alanlarda yaşayanlara göre daha fazla zorlanmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayanların önemli bir kısmının topraksız ya da küçük toprak (tarım işletmesi) sahibi olması yoksulluğu yoğun bir şekilde hissetmelerine neden olmaktadır. Ayrıca bu grup ekonomik ve toplumsal değişim süreçleriyle gün geçtikçe daha da yoksullaşmaktadır (Gülbuçuk vd., 2005: 13). Dünyadaki yoksulların %75'i kırsal alanlarda yaşamaktadır (Öztürk, 2008: 49).

¹ Bunun nedeni mevsimlik tarım işçilerinin daimi yerleşim yerlerinin kırsal alan olması değildir. Pekçok araştırma bu işçi grubunun ağırlıklı olarak kentlerde yerleşik olduğunu göstermektedir. Örneğin bir araştırmada görüşülen ailelerin %80'inin kentte yaşadığı saptanmıştır (HDD, 2014: 49). Ancak gezici mevsimlik tarım işçileri, çalışma dönemlerini (3 aydan 8-9 aya kadar uzayabilir) kırsal alanda geçirmelerinin yanısıra büyük oranda kırsal alandan kente göç etmiş ailelerden/kişilerden oluşmaktadır. Köyden kente göç etmenin arkasında yatan temel neden ise kırsal yoksulluğu açıklayan "ekonomik zorluklar" dır.

Tablo 1. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları

Dönem	KIR			KENT		
	Gıda Yoksulluğu (Açlık)	Yoksulluk (Gıda+Gıda Dışı)	Harcama Esaslı Görelili Yoksulluk	Gıda Yoksulluğu (Açlık)	Yoksulluk (Gıda+Gıda Dışı)	Harcama Esaslı Görelili Yoksulluk
2002	2,01	34,48	19,86	0,92	21,95	11,33
2003	2,15	37,13	22,08	0,74	22,30	11,26
2004	2,36	39,97	23,48	0,62	16,57	8,34
2005	1,24	32,95	26,35	0,64	12,83	9,89
2006	1,91	31,98	27,06	0,04	9,31	6,97
2007	1,41	34,80	29,16	0,07	10,36	8,38
2008	1,18	34,62	31,00	0,25	9,38	8,01
2009	1,42	38,69	34,20	0,06	8,86	6,59

Kaynak: TÜİK Yoksulluk Çalışması, 2014 (www.tuik.gov.tr/PrelstatistikTablo.do?istab_id=1605)

Tablo 1’de de görülebileceği gibi tüm yoksulluk oranı hesaplama yöntemlerinde kırsal nüfusun yoksulluk oranı kentsel nüfustan yüksek çıkmaktadır. Dikkate değer bir başka husus kent alanında tüm yoksulluk türlerinde zaman içerisinde bir düşüş gözlenmekteyken, kırsal alanda düşüş gözlenmesi bir yana ciddi oranlarda yükselme tespit edilmektedir. Buradan yola çıkarak kırsal alanda yoksullukla mücadeleye ilişkin yeterince önlem alınmadığı, hatta kırsal nüfusun yaşam mücadelesinde kendi haline bırakıldığı söylenebilir.

3. Mevsimlik tarım işçiliği

Mevsimlik tarım işçilerinin 19. yy’dan itibaren tarımsal işgücü içerisindeki payı artmakla birlikte, 1950’lerde pazara yönelik üretimin ve tarımda mekanizasyonun artması süreci hızlandırmış ve 1980-90’larda sayıları milyonları bulacak ölçüde bir artış yaşanarak Türkiye’nin değişik bölgelerinde tarımsal üretimin vazgeçilmez parçası haline gelmiştir. Bu tür bir artış mevsimlik tarım işçiliğini marjinal bir emek biçimi olmaktan çıkarmıştır (Yıldırım, 2015: 22-23). Çınar (2012: 1) mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye’deki varlıklarının ticari tarım gelişmesi üzerinden izlenebileceğini belirtir. Mevsimlik işgücünün Türkiye’de ilk kez görüldüğü yerin Çukurova olması, olgunun ticari tarımla ilişkisini ortaya koyması bakımından önemlidir.¹

Küçük toprak sahiplerinin başta geçim sıkıntısına bağlı olarak topraklarını kaybetmesi mülksüzleşme ve toprak kutuplaşmasına yol açmaktadır. Bu noktada mülksüzleşen küçük köylülüğe paralel olarak mevsimlik tarım işçilerinin sayısında hızlı bir artış gözlenmektedir (Yıldırım, 2015: 17). Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin sayısal büyüklüğüne ilişkin net bir rakam vermek mümkün görünmese de pek çok kaynak 2 milyon civarında bir mevsimlik tarım işçi nüfusunun bulunduğunu belirtmektedir. TÜİK’in 2014 Hanehalkı İşgücü İstatistiklerine göre toplam istihdamın % 22,1’i tarımda gerçekleşmektedir. Yaklaşık 6 milyon civarında bir nüfusu içeren bu oranın % 40-50’si ise mevsimlik tarım işçisidir (TBMM, 2015a: 2). UNFPA’nın çalışmasında (2012: 15) verilen rakam da Türkiye’deki 6,3 milyon tarım işgücünün yaklaşık yarısının mevsimlik tarım işçisi olduğunu belirtmektedir. Bu hesaplamalar, sadece gezici olanların değil ama tüm tarım işçilerinin sayısının 2 milyonun üzerinde olduğunu gösterir.²

¹ Çınar’ın farklı kaynaklara dayanarak verdiği bilgilere göre (2012: 13) ilk mevsimlik tarım işçileri, Çukurova’da çalıştırılmak üzere 1830’larda Kavalalı İbrahim Paşa tarafından Sudan’dan getirilmişlerdir. 1890’larda Adana’da kapitalist tarımsal üretimin başlaması ile birlikte mevsimlik tarım işçilerine yönelik talep devam etmiştir.

² Akbıyık (2011: 140) Türkiye’deki mevsimlik tarım işçisi sayısının tam olarak belirlenemediğini ancak bu sayının 5 milyon civarında tahmin edildiğini ifade ederek, literatür taramamızda rastladığımız en yüksek sayıyı vermiştir.

Yoksulluğun belki de en ağır görünümünden birini “mevsimlik tarım işçiliği” oluşturur. “Mevsimlik iş” çalışma etkinliğinin yılın belli dönemlerinde yoğunlaştığı, diğer dönemlerinde ise ya tamamen durdurulduğu ya da azaltıldığı işleri kapsamaktadır.¹

Mevsimlik tarım işçiliği/işçileri, “mahalli” ve gezici” olmak üzere ikili bir sınıflandırma içinde ele alınabilir. “Mahalli” işçiler, yerleşik oldukları bölge içinde veya yakın çevrelerde saatli, günlük veya iş birimine göre göre belirlenen ücretler karşılığında çalışırken; “gezici” işçiler işe göre farklı bölgelere tek başına veya ailesiyle birlikte giden tarım çalışanlarından oluşmaktadır (Özbekmezci ve Sahil, 2004: 262).

Mevsimlik (gezici) tarım işçiliği/işçisi, “tarım işlerinin yoğunlaştığı zamanlarda, ürün desenine ve işçi talebine göre, bir bölgeden (yaşadıkları yerlerden ve çalıştıkları tarladan) başka tarımsal alanlara doğru çoğunlukla aileleriyle birlikte yer değiştiren işgücü grubu” (HDD, 2014: 11) olarak tanımlanabilir. Gezici/göçebe mevsimlik tarım işçileri yılın önemli bir kısmını farklı bölgelerde tarım işleri yaparak geçirirler. Çınar (2012: 1) mart-nisan aylarında başlayan işçi göçünün kasım ayına kadar sürdüğünü, işçilerin pek çok ürünün hasadında çalışmak üzere döngüsel bir göç süreci yaşadığını belirtmekte, ayrıca yıllarca evlerine gitmeyenlerin de bulunduğunu ifade etmektedir. Çoğu zaman bu işçilere ailelerinin de eşlik ettiği görülür. Bu aile yapısı içerisinde küçük çocukların yanısıra yaşlıların; erkeklerin yanısıra kadınların; evlilerin yanısıra bekarların vs birlikte bulunması mevsimlik işçiliğin çok boyutlu/sorunlu yapısının dayandığı temelleri gözönüne sermektedir.

4. Alan Araştırmalarına göre mevsimlik tarım işçileri

Mevsimlik tarım işçilerinin yoksulluk ve dışlanma ile ilişkilendirilebilecek bazı sorunlarını birkaç başlık altında toplamak, bu grubun durumuna yönelik bir farkındalık yaratmak açısından önemlidir. Bu çerçevede barınma: çadırlarda kurulan yaşamlar, olmayan sağlık ve güvenlik, iş bulma ve çalışmada elçiliğin/dayıbaşılığın rolü ve işgücünün etnikleşmesi ve ayrımcılık başlıkları, alan araştırmalardan elde edilen verilerle desteklenerek açıklanacaktır.

4.1. Barınma: Çadırda kurulan yaşamlar

Barınma insanın en temel ihtiyaçları arasında yer almakta ve sağlıklı yaşamın da ön şartları arasında bulunmaktadır. Bu hakkın ihlali iki şekilde gözlenebilir. Birincisi barınakları bulunmadığı için sokakta yaşayanlar ikincisi ise sağlıksız barınma ortamlarıdır (UHİM, 2013: 80). Barınma mevsimlik tarım işçilerinin en büyük sorunları arasında yer almaktadır. Genellikle aileleriyle birlikte göç eden bu işçiler sağlıksız, hijyen koşulları yetersiz çadır ya da baraka tarzı yerlerde ikamet etmektedirler. ILO Raporu (2007: 50) tarım işçilerinin barınaklarını yetersiz, aşırı kalabalık, ısıtma ve yeterli havalandırmadan yoksun, içilebilir su imkanı bulunmayan ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasını kolaylaştıran yerler olarak tanımlamaktadır.

Kaleci'nin (2007: 176) Eskişehir'de, 6 farklı şehirden gelen mevsimlik tarım işçileri üzerinde yaptığı çalışmada, işçilerin %91,4'ünün çadırlarda, %7,1'inin tarladaki kulübede kaldığı sadece %1,4'ünün ev tuttuğu ortaya çıkmıştır. HDD'nin araştırmasında (2014: 32) işçilerin %81,7'si çadırlarda barınırken, 16 metrekarelik çadırlarda yaşayan kişi sayısı ortalama 7,09 bulunmuştur. Egemen (2015: 72) İzmir'in Gümüldür beldesinde yaptığı çalışmasında bölgeye gelen mevsimlik tarım işçilerinin %65'inin geçici barınaklarda, %35'inin ise diğer zamanlarda farklı amaçlara hiz-

¹ “Mevsimlik iş” kavramıyla ilgili farklı tanımların yer aldığı bir kaynak olarak Bkz. TBMM, 2015a: 1.

met eden barınaklarda ikamet ettiğini tespit etmiştir. Her iki grup barınak türü de hijyen, mahremiyet, özel alan gibi sorunlar yaratmaktadır. Barınakların %94'ü tek odadan oluşurken, %48'inin duvarları muşambadır. Barınakların %50'sinde kullanıma özel banyo bulunmakta olup %28'inde banyo ortaktır. %22'sinde ise banyo imkanı yoktur. Yıldırak vd.'nin (2003: 51) 9 ilde ve 1236 mevsimlik tarım işçisi kadın üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, tarım işçilerinin barınma yerlerinin %72,2'sinde tuvalet, %61,1'inde içme suyu ve %53,7'sinde kullanma suyu bulunmadığı tespit edilmiştir.

Uygun koşullara sahip barınma yerlerinin temini ve düzenlenmesi Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği vasıtasıyla tarım araçlarına verilmiştir.¹ Ancak araştırmalar tarım araçlarının barınma yeri seçiminde seçici davranmadıklarını, ancak kendilerine izin verilen yerleri kullandıklarını göstermektedir. Ayrıca 2010 tarihli Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Hakkında Başbakanlık Genelgesinde de işçilerin asgari ihtiyaçlarını sağlamalarına imkan verecek barınma yerlerinin işverenlerce karşılanması, eğer bu yapılamıyorsa altyapısı il özel idarelerince hazırlanacak toplulaştırılmış yerleşim yerlerinin hazırlanması karara bağlanmıştır. Ancak yakın tarihlerde yapılan çalışmalar sorunların çözülmediğini, uygulama ve denetlemede büyük sıkıntılar bulunduğunu göstermektedir.

4.2. Olmayan sağlık ve güvenlik

ILO (2007: 51) tarımı, madencilik ve inşaatçılıkla birlikte en tehlikeli üç çalışma alanından biri saymaktadır. Tarım işçileri tehlikeli makine, güvensiz elektrik tesisatı ve cihazları, hayvanlar vasıtasıyla bulaşan hastalıklar, yüksekte düşme ve zehirli haşere ilaçlarına maruz kalma gibi geniş bir tehlike yelpazesıyla karşı karşıyadır. ILO her yıl 355.000 kişinin iş kazalarında öldüğünü; bunun yarısının ise tarım alanında gerçekleştiğini hesaplamaktadır. ILO verilerine göre her gün ortalama 6.000 kişi işle ilgili kaza ve hastalıklar neticesinde hayatını kaybetmektedir.

Türkiye'de yapılmış araştırmalarda çalışma süresinde iş kazalarının geçirildiği görülmektedir. Erbörü'nün (2014: 46) araştırmasında mevsimlik tarım işçilerinin %41,8'inin çalışma sürecinde kaza geçirdiği; %11,8'inde kalıcı hasar meydana geldiği ancak hiç biri için iş kazası kaydının olmadığı saptanmıştır.

Araştırmalar işe başlamadan önce ve iş sürecinde periyodik doktor kontrolünün olmadığını ortaya koymaktadır (Erbörü, 2014: 44). Bir araştırmada mevsimlik tarım işçilerine yöneltilen "böbrek, kalp, şeker hastalığı gibi uzun süreli rahatsızlıkları nasıl takip edecek"lerine yönelik soruya "kazancım yeterli değil, öyle yaşarım" cevabını verenlerin oranı %70 bulunmuştur (Kaleci, 2007: 83). Doktor ve sağlık kuruluşlarından yararlanma konusundaki yetersizlik doğum yapılan yerler sözkonusu olduğunda da ortaya çıkar. Kaleci'nin (2007: 89) çalışmasında kadınların son doğumlarını 2/3 oranında ev ve çadırda yaptığı tespit edilmiştir.

İçme suyu mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştıkları en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Erbörü'nün (2014: 45) araştırmasında işçilerin %81,1'i çalışırken kullandıkları içme suyunu su tankından; %15,6'sı çeşmeden; %3,3'ü ise kuyudan karşıladıklarını belirtmiştir.

Türkiye'de sosyal güvenlik çatısı altında yer alanların oranı tarım dışı faaliyetler için %65,8 iken, tarımsal istihdamda bu oran %11,8'e düşmektedir (Akbyık, 2008: 224). Kayıt dışı istihdam

¹ 2010 tarih ve 27593 Sayılı bu yönetmeliğin 11. Maddesinin f fıkrasında "işçilerin barınma yerlerini, yeme ve yatma durumlarını sağlığa ve barınma koşullarına uygun biçimde sağlamak için mahalli mülki idare amirlikleri nezdinde gerekli başvuruları yaparak takip etmek" tarım araçlarının yükümlülükleri arasında gösterilmiştir.

mevsimlik tarım işçiliğinde %95'ler civarındadır (TBMM, 2015b: 161). Ankara'nın Polatlı ilçesinde gerçekleştirilmiş bir araştırmada mevsimlik tarım işçilerinin %84,4'ünün yeşil kart sahibi olduğu ortaya çıkmıştır (Erbörü, 2014: 42). Kaleci (2007: 82) ise araştırmasında yeşil kartlı mevsimlik tarım işçilerinin oranını % 41,4 olarak bulurken, % 47,1'inin yeşil kart da dahil olmak üzere hiçbir sağlık güvencesine sahip olmadığını saptamıştır. Başka bir araştırma, hiçbir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı olmayanların oranını % 10,5 olarak saptarken, yeşil kartlıların oranını %76,9 olarak tespit etmiştir (HDD, 2014: 45).

Mevsimlik tarım işçiliği denilince akla gelen ve sıklıkla gazete sayfalarına ve televizyonların haber bültenlerine yansıyan olgulardan birisi de işçilerin çalışma alanları olan tarlalara ulaşımıdır. ILO (2007: 51) raporunda da belirtildiği gibi tarım işçileri yerleşim yerlerinden çalışma alanlarına çoğu zaman insan taşımacılığı için üretilmemiş açık kasa araçlarla ulaştırılmaktadır. Bu araçlarda ağırlık limitleri ve güvenlik önlemleri gözardı edilmekte ve ciddi trafik kazalarında çok sayıda ölüm ve yaralanma olayıyla karşı karşıya kalınmaktadır.

4.3. İş bulma ve çalışmada elçiliğin/dayıbaşılığın rolü

Adı resmi kaynaklarda “tarımda iş aracı” olarak geçen elçi/dayıbaşılar, işçiler adına işverenle bağlantı kuran ve işveren için işçi toplayan kişilerdir. Elçilik, “mevsimlik tarım işçiliği” sisteminin sürdürülmesinin en temel noktalarından birini oluşturur (Kalkınma Atölyesi, 2014: 15). Elçi, işçiler için iş bulmanın yanı sıra işveren için işçi temin eden ve onları sadece çalışma ile ilgili süreçlerde değil her açıdan denetleyen ve yönlendiren bir otoritedir. Şeker'in ifadesine göre (akt. Çınar, 2012: 119) elçi, adeta işçilerin yanlarında getirdikleri bir ağa konumundadır ve sadakati işçiye değil işverenedir (Çınar, 2012: 123). Boratav da (2004: 41) tarımsal işgücünün elçiler/dayıbaşılar gibi tarımsal araçlar aracılığıyla kontrol edilmesini yarı-feodal bir sistem olarak görmektedir. Böyle olmasına rağmen elçilerin geliri işçilerin ücretlerinden aldıkları %10 paydan oluşur.¹

Elçi ile işçiler çoğu zaman aynı kökenden gelmektedir ve aralarında akrabalık bağı bulunur. Ancak genellikle daha yüksek bir eğitim düzeyine sahip, daha girişken, baskın karakterli ve maddi açıdan da daha güçlüdür (Kaleci, 2007; Çınar, 2012; Yıldırım, 2015). Özellikle maddi gücü, işçilerle arasında bir bağımlılık ilişkisi kurulmasında önemli rol oynar. İşçilerin bağımlılığı asıl olarak işverene değil elçiyedir. Mevsimlik tarım işçileri çalışmadıkları zamanlarda geçimlik ihtiyaçlarını sağlamak ve hastalık, düğün gibi büyük harcamalarını karşılamak için elçiden borç alırlar. Böylelikle aracı işçilere çalışmadıkları zamanda vermiş olduğu gayr-i resmi kredilerle bir “emek ipoteği” oluşturur (Karaman ve Yılmaz, 2011: 219). Çalışma mevsimi geldiğinde ise borçlarının karşılığını çalışarak ödediklerinden, kendi emekleri hakkında bile özgürce karar verebilme imkanlarını kaybetmiş olurlar. Bu nedenle Boratav'a göre tarım işçileri için “özgür işgücü”nden bahsetmek mümkün değildir (Boratav, 2004: 41). Breman (akt. Çınar, 2012: 134) borçlanmanın mevsimlik tarım işçilerini, elçiye ait bir meta haline getirdiğini belirtmektedir. Erbörü'nün (2014: 44) çalışmasında elde ettiği bir veri, işe başlamadan bir hizmet sözleşmesi yapma oranının %1,6'da kaldığını göstermektedir. TBMM Raporu da (2015b: 160) yasal düzenleme bulunmasına rağmen bir sözleşmeye bağlı olarak çalışan mevsimlik tarım işçisi sayısının yok denecek kadar

¹ Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliğinde aracılardan işçiden ücret almayacakları, hizmetlerinin karşılığını yalnız işverenden talep edecekleri belirtilmesine rağmen araştırmalarda aracılardan gelirlerinin işçilerin yevmiyelerinden kesildiği tespit edilmektedir.

az olduğunu belirtmektedir. Mevsimlik tarım işçileri ücretlerini de genellikle gecikmeli almaktadırlar. Ankara'nın Polatlı ilçesinde yapılan bir araştırmada işçilerin, ücretlerini %70 oranında gecikmeli aldıkları belirtilmiştir (Erbörü, 2014: 44).

Elçiler/Dayıbaşlar ile ilgili olarak gerek 2010 tarihli Başbakanlık Genelgesinde gerekse doğrudan bu iş alanında çalışanları ele alan Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliğinde düzenlemeler bulunmaktadır. Bu yasal düzenlemeler iş araçlarının belgelendirilmesini¹ ve araçların işçi ve işverenlerle sözleşme yapmasını ve işçilerin ücret ve barınmalarıyla ilgili haklarının aracıyla ilişkili yönlerini belirtmektedir. Ancak yasal düzenlemelerin uygulanması ve denetiminde eksiklikler bulunmaktadır.

4.4. İşgücünün etnikleşmesi ve ayrımcılık

Wallerstein'in "işgücünün etnikleşmesi" olarak ifade ettiği olgu mevsimlik tarım işçilerinin düşük ücretli çalışma sürecini açıklamak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Wallerstein'a göre kapitalizm bulabildiği tüm emek gücünü sermaye üretimine katmak ister. Bu yönüyle evrensel bir ideolojidir. Öte yandan kapitalizm özellikle emek gücü olmak üzere tüm maliyetleri de en aza indirmeye çalışır. Irkçılık, bu hedefe yönelik "sihirli bir formül" olarak ortaya çıkar ve pratik olarak "işgücünün etnikleşmesi" denecek bir biçim alır. Bu şekilde, belirli yer ve zamanda en düşük ücreti alacak ve çalışmasının karşılığında en az ödüllendirilecek gruplar ortaya çıkar (Wallerstein, 1995: 44-46).

"İşgücünün etnikleşmesi", mevsimlik tarım işçileriyle ilgili dünya çapında gözlenebilecek unsurlardan biridir. Araştırmalar, dünyanın değişik coğrafyalarında yer alan ülkelerde istihdam edilen mevsimlik tarım işçilerinin hakim etnik unsurun dışında kalan, dışlanmış kitleler olduklarını ortaya koymaktadır. Örneğin ABD'de çalışan mevsimlik tarım işçileri çoğunlukla Meksika kökenlilerden ve Hispaniklerden oluşmaktadır. Hatta araştırmalar Hispaniklerin başka alanlarda çalışmaya başlamadan önce en az 10 yıl çiftliklerde mevsimlik işçi olarak çalıştıklarını ortaya koymuştur. Kanada'da geçici tarım işçileri olarak çalışanlar, Meksika, Trinidad – Tobago, Barbados'lulardır. İspanya'daki mevsimlik tarım işçileri Afrika ve Güneydoğu Avrupalılardan; Norveç'te, İngiltere'de Doğu Avrupalılardan, İtalya'da Afrikalı, Hintli, Bulgar ve Romenlerden; Fransa'da Polonyalı, Tunuslu ve Faslılardan oluşmaktadır (Akbıyık, 2011; Çınar, 2012). Ülke içerisindeki bölgeler arası gelişmişlik farkları da göçlerin yönü ve göç edenlerin niteliklerini belirlemektedir. ILO (2005: 30) tarafından yayınlanmış raporda ülkenin ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerinden daha zengin bölgelerine doğru mevsimlik tarım işçisi göçlerinden söz edilmekte ve bu durum Hindistan, Latin Amerika ve Afrika örnekleriyle açıklanmaktadır.

Mevsimlik tarım işçileri üzerine Türkiye'de yapılan alan araştırmaları bu grubun ağırlıklı olarak Güneydoğu kökenli olduğunu ve özellikle 1990'lardaki zorunlu göç sürecinden sonra bu etnik özelliğini net bir şekilde ortaya çıkardığını göstermektedir (Yıldırım, 2015; Çınar ve Lordoğlu, 2010; Kutlu, 2011; HDD, 2014; Kalkınma Atölyesi, 2014). Hayata Destek Derneğinin Mevsimlik işçiler üzerine yaptığı alan araştırmasında mevsimlik işçilerin 2/3'ünün anadillerinin Kürtçe, 1/5'inin anadillerinin ise Arapça olduğu saptanmıştır (HDD, 2014: 8). Bu tür bir etnik (ve bazen de dinsel) farklılık bu grubun Türkiye'nin batısındaki çalışma alanlarında sosyal dışlanma ve ayrımcılık yaşaması sonucunu doğurmaktadır (Yıldırım, 2015; Çınar ve Lordoğlu, 2010; HDD,

¹ TBMM Raporuna göre (2015b: 160) belge sahibi olma zorunluluğu olmasına rağmen kayıtlı iş aracı sayısı Türkiye genelinde sadece 726'dır.

2014; Kalkınma Atölyesi, 2014). Türkiye örneğinde, özellikle şehit haberlerinin geldiği zamanlarda ayrımcılık daha şiddetli boyutlara varmakta, kutuplaştırıcı söylem ve gerilimler artmaktadır. (Yıldırım, 2015: 342). Mevsimlik tarım işçilerinin kendi aralarında Kürtçe konuşması toprak sahibi veya diğer yerli halk tarafından PKK'lilikle özdeşleştirilmekte ve fiziksel çatışmalara yol açan dışlayıcı olaylara neden olabilmektedir (Yıldırım, 2015). Sosyal dışlanma ve ayrımcılık ücretlere de yansımaktadır, yerli işçiye daha yüksek ücretler verilirken göçebe işçi daha az ücret almaktadır (Karaman ve Yılmaz, 2011: 216; HDD, 2014: 9). Günümüzde mevsimlik tarım işçileri, Türkiye vatandaşı Kürtlerin yanı sıra Suriyeli, Iraklı, Gürcü, Azeri vb. emekçilerden oluşmaktadır. Özellikle Suriye'deki savaşla birlikte Türkiye'ye gelen mültecilerin mevsimlik tarım işçiliği sektöründe yoğun bir şekilde yer almaya başlaması yevmiyelerin artmamasına ve hane başına düşen çalışma miktarının da azalmasına neden olmakta; bu da farklı işçi grupları arasında gerilimlere neden olmaktadır (HDD, 2014: 74).

Mevsimlik tarım işçileri etnik dışlanmanın yanısıra pek çok temel hak alanından da dışlanmaktadır. Gezici tarım işçileri oldukları için seçimlerde oy bile veremediklerini ifade eden bu grup, haklı bir değerlendirmeye göre “en sesi duyulmayan ve en vatandaş olamayan vatandaşlardır” (Semerci'den akt. HDD, 2014: 14). Aynı zamanda eğitim ve sağlık imkanlarından da dışlanırlar. HDD'nin araştırmasında (2014: 14) erkeklerin %33,6'sının kadınların ise %76,6'sının okuma- yazma dahi bilmediği ortaya çıkmıştır.

Mevsimlik tarım işçiliği günümüzde kalıcı bir meslek haline gelmiştir (HDD, 2014: 12; Kalkınma Atölyesi, 2014: 15). Erborü'nün çalışmasında (2014: 44) mevsimlik tarım işçilerinin yaklaşık %80'inin bu işi ana meslekleri olarak gördükleri saptanmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin ortalama 12,6 yıl bu meslekte çalıştığı tespit edilmiş olup ailelerin çoğu 10 yıldan fazla süredir bu işi yapmakta olduklarını belirtmektedirler (UNFPA, 2012). Ayrıca işçilerin %72,1'inin önceki kuşaklarda da ailelerinde mevsimlik tarım işçiliği yapanların bulunduğunu belirtmesi de, Wallerstein'in “işgücünün etnikleşmesi” kavramını açıklarken sistemin sürmesini sağlayan bir unsur olarak belirttiği “ırkçılığın” işlevleriyle alakalıdır. Wallerstein'a göre düşük ücretli olarak çalışan etnik unsurlar, çocuklarını da bu rolleri oynamak üzere toplumsallaştırmaktadırlar (Wallerstein, 1995: 46). Mevsimlik tarım işçiliğinin bir yandan bireyler için kalıcı bir meslek haline gelirken öte yandan kuşaktan kuşağa aktarılması, bu durumun çıkmaz bir sokak haline gelmesine ve değişmesi zor bir kader niteliği taşımasına yol açmaktadır.

5. Sonuç ve öneriler

Mevsimlik (gezici) tarım işçilerine yönelik olarak yapılan saha araştırmaları, bu işçi grubunun barınma ve gıda konusunda yaşanan yetersizlikleri içeren uygunsuz yaşam koşullarıyla, tarım ilaçları ve korumasız çalışma ortamından doğan tehditlerle, kaza ve yaralanma riskleriyle, sağlık ve eğitim olanaklarının yetersizliğiyle; sosyal güvencesizlikle ve etnik, inançsal ekonomik farklılıklara dayalı sosyal dışlanma problemleriyle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Mevsimlik tarım işçiliğinin bu koşullarda sürmesinin en temel sebepleri arasında öne çıkan en temel faktörü ise yoksulluk oluşturmaktadır. İşçilerin durumunun düzeltilmesi için geniş kapsamlı önlemlere gereksinim duyulmaktadır. Aşağıda ele alınan öneriler sadece birkaç önemli noktayı içermektedir.

Barınma imkanlarının geliştirilmesi için önlem alınması yaşamsal öneme sahiptir. Barınaklarda temiz içme suyuna ulaşımın sağlanması, atık suyun tahliyesi adına düzenlemeler yapılması,

mahremiyeti sağlayacak ölçüde banyo ve tuvalet olanağının yaratılması ve barınakların ebeveynlerle çocukların ayrı ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde organize edilmesi büyük önem taşımaktadır. Barınaklar sağlıklı ve hijyenik olmalıdır. Ayrıca barınakların içi dışında ebeveynler ve çocuklar için sosyal donatı alanlarına da ihtiyaç vardır. Çocuklar için düzenlenmiş oyun alanları ve yetişkinlere birlikte toplanıp sohbet edebilecekleri, TV izleyebilecekleri alanlar oluşturulmalıdır.

Eğitim çağındaki ve okul öncesi dönemdeki çocuk ve gençlerin eğitim faaliyetlerini aksatmalarını için önlemler alınmalıdır. Engelli bireylere özel eğitim imkanları sunulması da eğitime ilişkin ayrıca ele alınması gereken bir konudur. Bunların yanısıra yaşam boyu öğrenme olanaklarının genişletilmesi mevsimlik tarım işçilerinin alternatif gelecek planlamaları yapmaları açısından büyük önem arz etmektedir.

İş sağlığı ve güvenliği adına önlemler alınmalı ve işçilerin sağlık imkanlarından yararlanmaları için düzenli kontroller yapılmalıdır.

Ücret hesaplamalarında asgari ücret dengesi korunacak şekilde ücretlendirme yapılması sağlanmalıdır. Bunun yanısıra işçilerin ücretlerini zamanında alabilmesi için önlemler alınmalıdır.

İşçilerin çalışma alanları olan tarlalara sağlıklı bir şekilde ulaştırılması etkili bir mekanizmayla kontrol edilmelidir.

İşçilerin ayrımcılığa maruz kalmaması adına dikkatli davranılması ve yerel yönetimlerce alınacak tedbirlerle kültürel etkileşimin barışçı bir şekilde kurulması için çaba gösterilmesi gerekmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerine yönelik yasal düzenlemeler kısmen yetersiz olmakla beraber, bulunmaktadır.¹ Ancak uygulama ve denetimde karşılaşılan eksiklikler grubun sorunlarını daha da içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Mevcut yasa ve yönetmeliklerin geliştirilerek uygulanması ve denetlenmesi için yerel, ulusal ve uluslararası kurum kuruluşlarla etkin bir işbirliği sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akbıyık, N. (2008). Türkiye’de tarım kesiminde işgücü piyasalarının yapısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(7), 220-238.
- Boratav, K. (2004). *Tarımsal Yapılar ve Kapitalizm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çınar, S. & Lordoğlu, K. (2010). Mevsimlik tarım işçileri: marabadan ücretli fındık işçiliğine. *III. Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Petrol İş Yayınları.
- Çınar, S. (2012). *Bağımlı çalışma ilişkileri kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin Malatya örneği üzerinden analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Egemen, E. A. (2015). *Mevsimlik tarım işçileri ve barınma sorunları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erbörü, N. (2014). *Ankara ili Polatlı ilçesi Sarıoba köyündeki mevsimlik tarım işçilerinde iş kazası sıklığı ve ilişkili etmenler*. (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

¹ Bu düzenlemeler arasında, 2010 tarihli Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Hakkında Başbakanlık Genelgesi, 2010 tarihli Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği, 2011 tarihli Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocukların Eğitimi Genelgesi, 2012 tarihli Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Genelgesi ve 2015 tarihli Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği sayılabilir.

Arslan, H. (2016). Mevsimlik gezici tarım işçiliğini kırsal yoksulluk perspektifinden anlamak. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (4), 1136-1147.

- Gülçubuk, B.; Şengül, H.; Aluftekin, N.; Kızılaslan, N. & Kılıç, M. (2005). Tarımda istihdam sosyal güvenlik uygulamaları ve kırsal yoksulluk. *TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası VI. Teknik Kongresi, C: II*, s. 1173-1196, Ankara.
- Günaydın, G. (2010). *Tarım ve kırsallıkta dönüşüm*. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.
- HDD (2014). *Mevsimlik gezici tarım işçiliği 2014 araştırma raporu*. <http://www.hayatadestek.org/media/files/Mevsimlik%20Gezici%20Tar%C4%B1m%20%C4%B0%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi%202014%20Ara%C5%9F%C4%B1rma%20Raporu.pdf> (Erişim: 13.10.2016).
- ILO (2005). *A global alliance against forced labour*. <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc93/pdf/rep-i-b.pdf> (Erişim: 10.10.2016)
- ILO (2007). *Agricultural workers and their contribution to sustainable agriculture and rural development*. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---actrav/documents/publication/wcms_113732.pdf (Erişim: 13.10.2016).
- İslamoğlu, H., Gülöksüz, E., Kaya, A. Y., Çavdar, A., Karakoç, U., Nizam, D. & Yazıcı, G. (2008). *Türkiye’de tarımda dönüşüm ve küresel piyasalarla bütünleşme süreçleri*. TÜBİTAK Projesi, Proje No: 106K137.
- Kaleci, H. (2007). *Mevsimlik tarım işçilerinin sosyolojik analizi: Eskişehir örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kalkınma Atölyesi (2014). *Fındık hasadının oyuncularını*. Ankara: Altan Matbaası.
- Karaman, K. & Yılmaz, A. S. (2011). Mevsimlik tarım işçileri ve enformel ilişkiler ağı: Giresun’da çalışan mevsimlik tarım işçileri üzerine bir araştırma. *ZfWT*, 3(1), 211-226.
- Kutlu, S. (2011). *Erişkin göçebe mevsimlik tarım işçilerinin yaşam kalitesi düzeyi ve etkileyen faktörler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Özbekmezci, Ş. & Sahil, S. (2004). Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ekonomik ve barınma sorunlarının analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 261-274.
- Öztürk, Ş. (2014). Kırsal yoksulluk ve neo liberal ekonomi politikaları. *Yeni köy sosyolojisi tartışmaları*. (pp. 41-72). İstanbul: Doğu Kitabevi.
- TBMM (2015a). *Mevsimlik tarım işçileri*. Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı.
- TBMM (2015b). *Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu*. <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss.716.pdf> (Erişim 10.10.2016)
- UHİM (2013). *Dünya hak ihlalleri raporu*, İstanbul: Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi.
- UNFPA (2012). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması*. Şimşek, Z. (Haz.), Ankara.
- Wallerstein, I. (1995). Kapitalizmin ideolojik gerilimleri: ırkçılık ve cinsiyetçilik karşısında evrenselcilik. E. Balibar & I. Wallerstein (Eds.) *İrk ulus sınıf* (pp. 39-49). İstanbul: Metis Yayınları.
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E. & Kılıç, M. (2003). *Türkiye’de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları*. Ankara: TARIM-İŞ Yayınları.
- Yıldırım, U. D. (2015). *1980 Sonrası Türkiye tarımında yapısal dönüşüm ve mevsimlik tarım işçileri: Sakarya örneği*, İstanbul: SAV.
- www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1605 (Erişim: 10.10.2016).

Extended abstract in English

This study aims to draw attention to the problems of seasonal (migrant) agricultural workers and to create awareness on this issue by examining field researches in Turkey on seasonal labor. For this purpose, in the article, the problems faced by seasonal agricultural workers are examined based on the field researches carried out in Turkey by means of the titles "shelter: life in the tent", "non health and safety", "the role of gangmaster in employment and work" and "The Ethnicisation of Labor and discrimination".

One of the basic concepts of this study is poverty. Most of the people living in rural areas are landless or small peasant. Therefore, they feel poverty deeply. Also, this group gradually has been becoming poorer during the process of economic and social change. 75% of the poor in the world live in rural areas. "Seasonal worker" is perhaps one of the most serious view of the poverty in rural areas.

Seasonal (migrant) agricultural workers are defined as; labor groups who move from one region (the places where they live and work) to another agricultural region mostly with their families during the peak seasons of agricultural works, in accordance with the agricultural product range and labor demand.

Seasonal agricultural workers can be handled in a dual classification as "local" and "mobile (migrant)". While "local" workers work within the region they are in or nearby for fee hourly, daily or unit-based; "mobile" workers are composed of agricultural workers who work alone or with their families in different regions (Uzbekmezci and Sahil, 2004: 262).

According to ILO (2007: 32) there are an estimated 450 million full time or temporary agricultural workers out of a total workforce in agriculture of some 1.1 billion. However, full-time employment leaves its place to more and more seasonal workers and social protection is either weak or absent in this case which is expressed as "casualization" or "flexibilization" of employment. The majority of waged agricultural workers in most developing countries and in some developed countries are employed on a seasonal and often a casual or temporary basis (ILO, 2007: 24).

As well as there has been a rapid increase in the number of seasonal agricultural workers especially since 1950's, their numbers have reached millions in 1980-90 and this group has become a must in agricultural production in different regions of Turkey. This situation prevented seasonal agricultural worker to be a marginal form of labor. Seasonal agricultural labor has now become a permanent occupation (HDD, 2014: 12, Development Workshop, 2014: 15). In Erbörü's study (2014: 44), it was determined that about 80% of seasonal agricultural workers regarded this work as their main occupation.

One of the leading problems of seasonal agricultural workers is housing. Many investigations reveal that almost all of the workers take shelter in temporary tents. Another problem is health and safety. To ILO (2007: 51) agriculture is one of the three most dangerous occupations to work in, along with mining and construction. However, the studies show that there is no periodical doctor control for workers. While the share of persons under social security framework in Turkey is 65,8% for non-agricultural activities, this ratio decreases to 11,8% for agricultural employment (Akbiyik, 2008: 224).

A different important issue is the system of gangmaster. Gangmaster is a person who employs, and directs the labor of temporary or migratory workers, especially for seasonal agricultural work. The gangmasters who are referred to as "labor intermediaries in agriculture" in formal official sources are people who contact the employer on behalf of the workers and collect workers for the employer. The gangmaster is one of the most important points in the maintenance of the "seasonal agricultural work" system (Kalkınma Atölyesi, 2014: 15). Boratav (2004: 41) sees that the control of the agricultural workforce through agricultural intermediaries, such as gangmasters, is as a semi-feudal system. The income of the gangmasters come from 10% of workers' income.

The field researches on seasonal agricultural workers show that these groups are mainly from the Southeast of Turkey and especially the forced migration process in 1990 induce this fact. The fact that Wallerstein refers to "the ethnicization of labor" presents an important opportunity for seasonal agricultural workers to explain the low-wage work process. "The ethnicization of labor" is one of the elements that can be observed worldwide concerning seasonal agricultural workers. The studies reveal that seasonal agricultural workers employed in countries in different geographical regions of the world are excluded masses outside the dominant ethnic component.

There are legal regulations for seasonal agricultural workers. But they are insufficient. The shortcomings in implementation and inspection make even more inexcusable the problems of the group. Effective cooperation with local, national and international institutions should be provided for the development, implementation and inspection of existing laws and regulations. The deficient of legal regulations for seasonal agricultural workers increases the problems of this group. Therefore, all kinds of efforts to develop a common mind related to the solution of seasonal work issue should be considered as a meaningful step.